Finansutskottets betänkande 1986/87:6

om förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956:236) (prop. 1986/87:28)

FiU 1986/87:6

Sammanfattning

I betänkandet behandlas proposition 1986/87:28 om förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956:236) jämte de med anledning av propositionen väckta motionerna 1986/87:Fi101–102.

I motionerna från moderata samlingspartiet och folkpartiet yrkas avslag på förslaget.

Utskottet biträder förslaget i propositionen att förlänga tillämpningen av prisregleringslagen t.o.m. den 20 december 1987. Enligt utskottets mening är det av stor vikt att staten har en hög handlingsberedskap för att kunna ingripa om pris- och kostnadsutvecklingen inte håller sig inom de samhällsekonomiska ramarna. Detta motiverar att prisregleringslagen är i tillämpning.

I en gemensam reservation från företrädarna för moderata samlingspartiet, folkpartiet och centerpartiet framhålls att prisregleringar som medel i den ekonomiska politiken påverkar samhällsekonomin i negativ riktning. Åtgärder som exempelvis ett allmänt prisstopp skall endast utnyttjas i extrema krislägen. Reservanterna understryker att det beslut som här begärs av riksdagen även är helt obehövligt, eftersom beslut om prisreglering kan fattas av regeringen utan att lagen är i tillämpning. Statens handlingsberedskap är alltså lika hög under alla omständigheter. Den av regeringen begärda fullmakten, att utan hörande av riksdagen kunna genomföra vilket slags prisreglering som helst, bör avvisas av riksdagen.

Propositionen

I proposition 1986/87:28 föreslår regeringen (finansdepartementet) – efter föredragning av statsrådet Bengt K. Å. Johansson – att riksdagen godkänner att regeringen förordnar om fortsatt tillämpning av 2–4, 6, 8 och 9 §§ allmänna prisregleringslagen (1956:236) under tiden den 21 december 1986 – den 20 december 1987.

Regeringens ekonomiska politik syftar bl.a. till att varaktigt nedbringa inflationstakten. Under det gångna året har den genomsnittliga prisökningstakten sjunkit väsentligt och samhällsekonomin har ytterligare förbättrats. Behovet av prisreglerande åtgärder är därmed alltjämt litet. Detta innebär emellertid inte att man kan minska på prisövervakningen. Den nu snabbt sjunkande inflationstakten har i stor utsträckning sin grund i lägre råoljepriser, en sjunkande dollarkurs och ett sänkt ränteläge. Det finns tecken som

tyder på att anpassningen till en lägre prisökningstakt går trögt på vissa områden, och prisutvecklingen på t.ex. livsmedel är fortfarande alltför hög. Inflationstakten i Sverige ligger dessutom fortfarande på en högre nivå än i våra konkurrentländer. Det finns därför skäl att alltjämt ha en hög beredskap vad gäller möjligheten att tillämpa prisregleringslagen.

Den allmänna prisregleringslagen ses för närvarande över (prislagsutredningen, Fi 1983:09). I avvaktan på att beredningen av utredningens betänkande har slutförts och resultatet har presenterats för riksdagen finner föredraganden ingen anledning att begränsa de hittillsvarande möjligheterna att tillämpa den allmänna prisregleringslagen. Utredningen beräknas vara färdig kring årsskiftet 1986-1987.

Motionerna

1986/87:Fi101 av Lars Tobisson m.fl. (m), vari yrkas att riksdagen avslår proposition 1986/87:28.

1986/87:Fi102 av Anne Wibble m.fl. (fp), vari yrkas att riksdagen avslår proposition 1986/87:28.

Utskottet

Inflationstakten – konsumentprisernas förändring under den senaste tolvmånadersperioden – ökade i september till 4,1 % från 3,6 % i augusti. Även om den genomsnittliga prisökningstakten nu sjunkit väsentligt jämfört med tidigare år innebär den nuvarande inflationstakten att gapet gentemot våra viktigaste handelspartner vidgas. Det kan vidare konstateras att konsumentpriserna i september enligt statistiska centralbyråns (SCB) prismätningar steg med 0,9 %, vilket är den snabbaste månadsökningen sedan januari i år. Statens pris- och kartellnämnds (SPK) mätning av prisutvecklingen därefter under första hälften av oktober visar att prisnivån var i stort sett oförändrad. Det innebär att inflationstakten – räknat i årstakt – uppgick till 3,9 % i mitten av oktober.

Utskottet vill för sin del understryka att skillnaden i inflationstakt gentemot våra viktigaste handelspartner alltjämt är för stor och kan skapa allvarliga problem. Det är därför av yttersta vikt att ytterligare nedbringa inflationstakten.

Allmänna prisregleringslagen (1956:236; ändrad senast 1984:414) är en beredskapslag som alltid är i kraft men som får tillämpas endast i vissa särskilt angivna lägen. Har lagen satts i tillämpning ger den regeringen fullmakt att under vissa förutsättningar införa olika former av prisreglering. Fullmakten innebär att ett sådant beslut inte behöver underställas riksdagen för prövning.

I *motionerna Fi101* och *Fi102* anförs att förslaget i propositionen att sätta prisregleringslagen i tillämpning är en helt onödig åtgärd. Lagen behöver inte vara i tillämpning om regeringen vill införa en prisreglering. I motionerna anförs att om prisregleringar utnyttjas ofta eller under långa perioder som medel i den ekonomiska politiken får detta oundvikligen skadliga effekter på en marknadsekonomi. Det framhålls även att ett beslut om förlängd

tillämpning av allmänna prisregleringslagen kan väcka misstankar om att regeringen har för avsikt att inom kort införa prisreglerande åtgärder. Denna osäkerhet kommer i sig att öka benägenheten hos företagen att tidigarelägga framtida prishöjningar.

Utskottet konstaterar att regeringen med den förda politiken lyckats pressa ned inflationen samtidigt som arbetslösheten i ett internationellt perspektiv har kunnat hållas kvar på en låg nivå. Denna inriktning av den ekonomiska politiken måste vidmakthållas.

Det bör slås fast att förslaget att förlänga tillämpningstiden för prisregleringslagen inte på något sätt motiveras av att det i dagsläget är aktuellt att införa någon form av prisreglering. Den 19 oktober 1985 upphävdes de sista delarna av det allmänna prisstopp som infördes den 8 mars samma år. De olika former av prisregleringar som utnyttjats under 1970-talet och i början av 1980-talet med undantag för delar av åren 1983 och 1984 har därmed upphört att gälla.

Den kritik, vilken också framfördes vid utskottets behandling av motsvarande proposition i november 1985 (FiU 1985/86:2), som motionärerna riktar mot prisreglering som stabiliseringspolitiskt medel finner utskottet egendomlig i den meningen att motionärerna tycks utgå ifrån att enbart prisregleringar kan komma att utnyttjas som ett medel mot inflation. Givetvis kan en ensidig användning av prisregleringar aldrig hejda en inflationsutveckling, och ett långvarigt prisstopp bidrar med stor sannolikhet till ett mindre effektivt utnyttjande av våra produktionsresurser. Men detta motsäger inte, vilket även utskottet framhöll i det nämnda betänkandet, att prisreglerande åtgärder *i kombination med andra stabiliseringspolitiska medel* i vissa situationer kan vara både nödvändiga och effektiva.

Att ha prisregleringslagen i tillämpning kan i vissa fall underlätta för regeringen att skapa stabila förutsättningar och öka tilltron till den ekonomiska politiken.

Ett viktigt led i en aktiv prispolitik är även den övervakning av företagens prissättning som åligger statens pris- och kartellnämnd (SPK). Erfarenheten visar att denna övervakning varit effektiv. En förutsättning för denna verksamhet är emellertid att SPK även fortsättningsvis kan aktualisera frågan om direkta ingripanden. Uttalanden från SPK med denna innebörd får större tyngd om prisregleringslagen är i tillämpning.

Mot denna bakgrund yrkar utskottet bifall till propositionen och avslag på motionerna Fi101 och Fi102.

Hemställan

Utskottet hemställer

att riksdagen med bifall till proposition 1986/87:28 och med avslag på motionerna 1986/87:Fi101 och 1986/87:Fi102 godkänner att regeringen förordnar om fortsatt tillämpning av 2–4, 6, 8 och 9 §§ allmänna prisregleringslagen (1956:236) under tiden den 21 december 1986 – den 20 december 1987.

Stockholm den 11 november 1986

På finansutskottets vägnar

Arne Gadd

Närvarande: Arne Gadd (s), Anne Wibble (fp), Lars Tobisson (m), Christer Nilsson (s), Bo Södersten (s), Iris Mårtensson (s), Lisbet Calner (s), Lars De Geer (fp), Filip Fridolfsson (m), Hans Petersson i Hallstahammar (vpk), Arne Kjörnsberg (s), Hugo Hegeland (m), Rolf Kenneryd (c), Marianne Carlström (s) och Stina Eliasson (c).

Reservation

Anne Wibble (fp), Lars Tobisson (m), Lars De Geer (fp), Fridolf Fridolfsson (m), Hugo Hegeland (m), Rolf Kenneryd (c) och Stina Eliasson (c) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 3 som börjar med "Utskottet konstaterar" och slutar med "och Fi102" bort ha följande lydelse:

Att införa en prisreglering utgör ett allvarligt ingrepp som kan få betydande negativa effekter på samhällsekonomin. Av detta skäl har den allmänna prisregleringslagen utformats som en beredskapslag att utnyttjas endast om starka skäl talar för att ekonomin närmar sig ett extraordinärt krisläge. Motivet till att utforma lagen som en beredskapslag är att ett regeringsbeslut att exempelvis införa ett allmänt prisstopp måste underställas riksdagen för prövning inom en månad efter det att regeringsbeslutet fattats. Finner riksdagen därvid att ekonomin befinner sig i ett extraordinärt krisläge godkänns regeringens beslut.

Om regeringen slentrianmässigt varje år föreslår att prisregleringslagen sätts i tillämpning ändras i själva verket lagens reella status som beredskapslag. Utskottet vill bestämt motsätta sig en sådan ordning. Regeringen har tre gånger under den förra mandatperioden infört prisstopp. Senaste gången som allmänt prisstopp tillgreps var den 8 mars 1985 när det stod klart att regeringen ännu en gång hade misslyckats med inflationsbekämpningen. För närvarande gäller emellertid ingen prisreglering alls. Utskottet vill därför understryka att det inte finns något som motiverar att allmänna prisregleringslagen sätts i tillämpning. Det beslut som begärs av riksdagen är helt obehövligt. Statens handlingsberedskap är lika hög under alla omständigheter. Vad regeringen begär är i själva verket att få helt fria händer att i

framtiden genomföra vilket slags prisreglering som helst utan att det skall kunna bli föremål för debatt och ställningstagande i riksdagen. Utskottet finner en sådan ordning synnerligen otillfredsställande.

Vad gäller prisregleringar som stabiliseringspolitiskt instrument vill utskottet anföra följande.

Svenska och internationella undersökningar (jfr exempelvis Prisreglering mot inflation?, SOU 1981:40) visar att prisregleringar praktiskt taget alltid har negativa verkningar på det marknadsekonomiska systemets funktionssätt med bl.a. snedvridande effekter på resursallokeringen. En reglering kan heller aldrig varaktigt hålla nere prisstegringen. Genom att störa marknadsprisbildningen verkar prisregleringar snarare långsiktigt uppdrivande på inflationstakten.

Prisreglering kan aldrig vara ett effektivt medel att bekämpa inflationen. Syftet med prisregleringslagen har heller aldrig varit att tillämpa den som ett konjunkturpolitiskt medel. Utskottet vill här tillägga att redan ett beslut om förlängd tillämpning av lagen kan väcka misstankar om att regeringen har för avsikt att inom kort införa prisreglerande åtgärder. Denna osäkerhet kommer i sig att öka benägenheten hos företagen att tidigarelägga framtida prishöjningar.

I propositionen anges som ett motiv till att ha prisregleringslagen i tillämpning att en översyn (prislagsutredningen, dir. Fi 1983:09) av lagen pågår. Utskottet finner detta motiv egendomligt. En pågående utredning kan givetvis aldrig motivera att en beredskapslag sätts i tillämpning.

Som framgår av vad utskottet här anfört delar utskottet den uppfattning som framförs i motionerna Fi101 och Fi102 att tillämpningstiden för prisregleringslagen inte skall förlängas.

dels utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

> att riksdagen med bifall till motionerna 1986/87:Fi101 och 1986/87:Fi102 avslår regeringens förslag i proposition 1986/87:28 om fortsatt tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956:236) under tiden den 21 december 1986 – den 20 december 1987.